

УДК 338.246

Сімків Л.Є.

кандидат економічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

В статті запропоновано основні напрями вдосконалення процесу формування і реалізації національних проектів, які сприятимуть залученню інвестиційних ресурсів, запровадженню ефективної моделі управління фінансово-кредитним потоками з метою заощадження бюджетних коштів, розв'язанню регіональних проблем та забезпеченню економічного зростання. Зазначено, що одним із напрямів ефективної реалізації національних проектів є необхідність консолідації коштів бюджетів усіх рівнів і бізнесу, створення єдиної системи управління реалізацією і фінансуванням цих проектів - від державного до муніципального рівня. Акцентовується увага на необхідності використання інституту державно-приватного партнерства при реалізації національних проектів, яке передбачає залучення інвестиційного та інтелектуального капіталу приватного бізнесу на взаємовигідних умовах для ефективнішої реалізації стратегічної політики влади з метою забезпечення сталого розвитку.

Ключові слова: національні проекти, реалізація національних проектів, консолідація фінансових ресурсів, донорське фінансування, державно-приватне партнерство, інформаційне забезпечення.

НАПРАВЛЕННЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРОЕКТОВ

Симкив Л.Е.

В статье предложены основные направления совершенствования процесса формирования и реализации национальных проектов, которые будут способствовать привлечению инвестиционных ресурсов, внедрению эффективной модели управления финансово-кредитными потоками с целью сбережения бюджетных средств, решению региональных проблем и обеспечению экономического роста. Отмечено, что одним из направлений эффективной реализации национальных проектов есть необходимость консолидации средств бюджетов всех уровней и бизнеса, создание единой системы управления реализацией и финансированием этих проектов – от государственного до муниципального уровня. Акцентируется внимание на необходимости использования института государственно-частного партнерства при реализации национальных проектов, которое предусматривает привлечение инвестиционного и интеллектуального капитала частного бизнеса на взаимовыгодных условиях для более эффективной реализации стратегической политики власти с целью обеспечения устойчивого развития.

Ключевые слова: национальные проекты, реализация национальных проектов, консолидация финансовых ресурсов, донорское финансирование, государственно-частное партнерство, информационное обеспечение.

DIRECTIONS OF IMPROVING THE PROCESS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF NATIONAL PROJECTS

Simkiv L.

The basic directions of improvement the process of formation and implementation of national projects, which will promote attracting of investment resources, introduction of effective model of financial and credit flows management for saving budget funds, the solution of regional issues and providing of economic growth are suggested. It is indicated that one of the directions of effective implementation of national projects are the need to consolidation of budgetary funds of all levels and businesses, the creation of a unified system of management of implementation and financing of these projects from the state to the municipal level. The attention is focused on the need to use the institution of state-private partnership in the implementation of national projects, which provides attracting of investment and intellectual capital of private business on mutually advantageous conditions for more effective implementation of the strategic policy of the authorities to achieve sustainable development.

Keywords: national projects, national projects implementation, consolidation of financial resources, donor financing, public-private partnerships, information provision.

Постановка проблеми. Одним із дієвих інструментів розв'язання регіональних проблем та забезпечення економічного зростання як в регіонах, так і в країні загалом є національні проекти. Вони виступають своєрідним компромісом на реалізацію пріоритетних цілей і завдань між владою, бізнесовими структурами та суспільством.

У вітчизняній практиці політика реалізації національних проектів запроваджена у 2010 р. Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку» [1]. Національні проекти були визначені як практична

основа для здійснення економічних реформ в країні, залучення значних обсягів інвестицій та запровадження інноваційної моделі управління економічним розвитком [2, с. 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню даної проблеми присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як С.О. Біла, Я.В. Бережний, Я.А. Жаліло, А.П. Павлюк, Ю. Шаров, І.Ф. Щербина та ін. Але пошук шляхів підвищення ефективності національних проектів у розв'язанні регіональних проблем та забезпеченні якісного економічного зростання зумовлює необхідність проведення подальших теоретико-методологічних досліджень щодо можливостей використання цих інструментів в управлінні регіональним розвитком.

Постановка завдання. Метою статті є розробка основних напрямів вдосконалення процесу формування і реалізації національних проектів, які сприятимуть залученню інвестиційних ресурсів, запровадженню ефективної моделі управління фінансово-кредитним потоками з метою заощадження бюджетних коштів, розв'язанню регіональних проблем та забезпеченню економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попередній досвід реалізації політики запровадження національних проектів в Україні підтверджує її низьку ефективність, наявність цілого ряду невирішених проблем та відсутність помітних практичних результатів. Однак це ні в якому разі не повинно бути підставою для згортання національного проектування. З метою ефективної реалізації національних проектів необхідно запропонувати конкретні напрями активізації цього процесу, які відповідно до існуючої системи державного стратегічного і бюджетного планування покликані забезпечити широке залучення недержавних інвестиційних ресурсів на засадах державно-приватного партнерства, запровадження ефективної моделі управління фінансово-кредитним потоками з метою заощадження бюджетних коштів і одночасного досягнення значних практичних результатів щодо розвитку економіки України та її регіонів.

Значна частина фінансових ресурсів на реалізацію державних інвестиційних проектів проходить через регіональні бюджети, і обов'язковою умовою надходження фінансових коштів з державного бюджету в регіони є співфінансування з місцевих бюджетів. Отже, необхідність консолідації коштів бюджетів усіх рівнів і бізнесу, створення єдиної системи управління реалізацією і фінансуванням цих проектів - від державного до муніципального рівня – **один із найважливіших напрямів ефективної реалізації національних проектів.**

В перекладі з латинської термін «consolidatio» означає укріплювати, зрощувати, нарошувати. На практиці процес консолідації охоплює багато явищ, зокрема, організаційні, соціальні, бюджетні, фінансові, рух цінних паперів тощо. Консолідовані фінансові ресурси на думку О. Джумова – це поняття, що об'єднує фінансову діяльність держави, регіонів, суб'єктів підприємництва, інвестиційних фондів для вирішення соціально значимих задач. Категорія «консолідовані фінансові ресурси» являє собою елемент усвідомленої та виваженої економічної політики держави, що базується на об'єднанні фінансових ресурсів, які належать різним суб'єктам фінансово-економічної діяльності та дозволяє інтегрувати їх зусилля на пріоритетних завданнях [3].

Процес консолідації фінансових ресурсів вимагає створення ефективної системи державного регулювання, яка передбачає одночасне використання бюджетних ресурсів із ресурсами банків, інвестиційних фондів, корпорацій, населення тощо. При цьому додамо, що процес консолідації фінансових ресурсів передбачає формування відповідного інституційного середовища інвестиційно-інноваційної діяльності, аналіз якого показав, що в Україні створена і нормативно закріплена велика кількість інституцій організаційно-методологічного спрямування. У той же час інституції з фінансового забезпечення представлені не в повній мірі, оскільки на даний час діють такі організації, як Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, Державна небанківська фінансово-кредитна установа «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу», Державна інвестиційна компанія. Разом з тим, в інституційну структуру фінансового забезпечення офіційно не включені спеціалізовані грошово-кредитні установи, а саме: центральний банк, комерційні банки, фінансові, лізингові, венчурні компанії [2; 4; 5]. Тому на даний час інвестиційний процес фактично відокремлений від реального грошово-кредитного та фондового ринків. Враховуючи те, що в основі консолідації фінансових ресурсів є усвідомлена необхідність тісної співпраці держави й бізнесу, то головним завданням є формування механізмів взаємозв'язку та взаємодії між бюджетами усіх рівнів і бізнесовими структурами, зорієнтувавши їх на забезпечення якісного економічного зростання та високого рівня життя населення в державі.

Вважаємо, що фінансове забезпечення національних проектів має базуватися на механізмах консолідації бюджетних ресурсів усіх рівнів, приватних вітчизняних та іноземних інвестицій, коштів міжнародних організацій та ін. Важливу роль в цьому плані відіграє процес перетворення заощаджень в інвестиції. Однак, аналіз тенденцій формування фінансового потенціалу на макроекономічному рівні з позицій перетворення заощаджень в інвестиції та їх концентрації в ключових галузях показав наявність значних диспропорцій між обсягами нагромадження і споживання, заощадженнями та інвестиціями (рис. 1).

Протягом аналізованого періоду кінцеві споживчі витрати домашніх господарств в структурі ВВП мали тенденцію до зростання з 54,3% у 2000 р. до 72,7 % у 2013 р. Однак починаючи з 2014р. спостерігається скорочення даного показника до 71,5% у 2014 р., а в 2015 р. до 67%. Тому в Україні створюється модель економічного розвитку, яка базується в значній мірі на споживанні, високій імпортній складовій внутрішнього попиту. Якщо у 2005 році валові заощадження відносно ВВП становили 26,7%, то впродовж наступних років цей показник почав скорочуватися і в 2015 р. склав 8,7% ВВП. Це свідчить про те, що значна частина національного доходу використовується на споживання, а значить можемо говорити і про звуження інвестиційних джерел, які можна спрямувати на реалізацію національних проектів.

Як окремий напрям ефективної реалізації національних проектів слід назвати **розширення міжнародної співпраці державних та регіональних органів влади з бізнес-структурами інших країн.** Співпраця з іноземними партнерами дозволить залучити не тільки

інвестиції, а й нові технології у медицину, соціальну сферу, охорону навколишнього середовища, транспортну інфраструктуру тощо. Іноземні інвестори повинні залучатись на рівних умовах з національними інвесторами з урахуванням обмежень, які можуть бути обумовлені інтересами національної безпеки або підтримки національних компаній у відповідності до загальної концепції залучення іноземних інвестицій.

При цьому необхідно враховувати регіональний аспект у процесах національного проектування. Національні проекти і досі не стали «точками зростання» для регіонів. Пріоритетного значення набули проекти соціальної спрямованості, реалізація яких не залежить від ресурсного потенціалу регіону, оскільки ключовим для таких проектів залишається фінансове забезпечення бюджетним коштом. Активність регіонів щодо участі у цих процесах також різна. Найбільша кількість національних проектів реалізується у Волинській, Донецькій, Івано-Франківській, Одеській та Рівненській областях. Тому досить важливою є роль регіональних органів влади у сприянні залученню інвестицій і налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків територій. З цією метою регіональним органам управління та органам місцевого самоврядування необхідно активізувати діяльність щодо:

- організації кампанії щодо поліпшення іміджу регіону, та його конкурентних позицій;
- проведення з ініціативи місцевої влади спеціалізованих інвестиційних міжнародних форумів;
- популяризації привабливих інвестиційних проектів у регіоні через видавництво за бюджетні кошти рекламних брошур та їх поширення через міжнародні торгові місії та посольства серед потенційних інвестиційних партнерів;
- організації постійно діючих бізнес-семінарів для представників іноземних підприємств з метою ознайомлення з нормативно-правовими вимогами створення і ведення бізнесу в регіоні, процедурою врегулювання спорів тощо;
- допомоги інвесторам у пошуках промислових майданчиків та офісних приміщень з наданням правдивої технічної характеристики приміщень і можливостей використання територій тощо;
- розробки та впровадження стратегічної програми супроводу іноземних інвесторів, що передбачатиме не лише професійні консультації та маркетингову підтримку інвестиційних проектів, а й лобіювання інтересів інвесторів на вищих рівнях влади.

Важливим джерелом фінансування державних інвестиційних проектів є **залучення донорського фінансування**. Міжнародні організації-донори надають фінансову допомогу у формі грантів або технічну допомогу через передання знань і досвіду для реалізації політики у соціальній сфері чи забезпеченні розвитку інфраструктури, як на державному, так і на регіональному рівні.

Міжнародні кредитно-фінансові організації необхідною умовою для надання коштів, як правило, вважають запровадження відповідних угод на державному рівні. Потенційні приватні кредитори у своїх рішен-

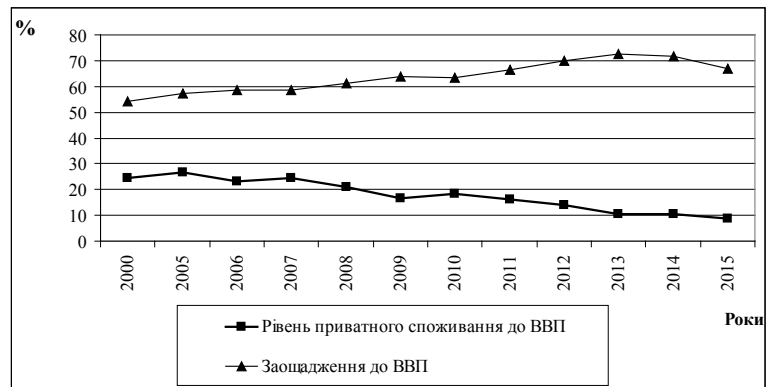

Рис. 1. Динаміка рівня приватного споживання та заощаджень в Україні в 2000-2015 рр., % до ВВП

Джерело: розраховано на основі [6]

нях керуються насамперед параметрами розвитку кредитно-фінансової системи країни-одержувача: рівнем заборгованості, схильністю до невиконання зобов'язань по виплаті боргу або його відстрочки, доступністю, банківського кредитування та короткострокового фінансування. Для залучення портфельних інвестицій необхідна наявність відповідного інституційного середовища (розвиненого фондового ринку з елементами обслуговуючої інфраструктури) і забезпечення репатріації прибутку (у залежності від державних гарантій і стабільності валютного курсу для конвертації вкладень). Інвесторів, які вивчають можливості щодо перспектив прямого інвестування, крім фінансових критеріїв, цікавлять параметри внутрішнього ринку країни-реципієнта, ресурсна база, податкова система, заробітна плата, торговельна політика, наявність пільг для іноземних інвесторів тощо [7, с. 45–46].

Ще одним важливим напрямом ефективної реалізації національних проектів слід вважати **використання інституту державно-приватного партнерства**, яке передбачає залучення інвестиційного та інтелектуального капіталу приватного бізнесу на взаємовигідних умовах для ефективнішої реалізації стратегічної політики влади з метою забезпечення сталого розвитку.

Державно-приватне партнерство (ДПП) – це засноване на довгостроковому договорі співробітництво між організацією публічного сектору (наприклад, органом місцевого самоврядування або центральним органом виконавчої влади) і приватною компанією чи підприємцем щодо певних послуг, які традиційно надають державні та комунальні підприємства і стосуються інфраструктури [8].

Оплата приватному партнерові здійснюється тільки в обмін на фактичне надання послуги. При цьому приватна компанія надає послуги, користуючись активами, які перебувають у державній чи комунальній власності. Узяті в користування чи створені протягом дії договору державно-приватного партнерства активи по його закінченню передають у власність державного чи муніципального партнера.

ДПП передбачає перенесення на приватного партнера деяких ключових ризиків, серед яких технічні, фінансові, політичні та законодавчі, ризики невиконання зобов'язань, ризики попиту тощо. При цьому відповідні заходи розробляються за взаємною згодою приватного

оператора та органу влади, а формування партнерських відносин є результатом збалансованих і спрямованих на довгострокову перспективу перемовин [9].

Підвищенню ефективності реалізації національних проектів сприятиме **поліпшення інформаційного забезпечення** та розповсюдження інформації про соціальні, економічні та екологічні ефекти від їх впровадження як на рівні регіонів, так і держави загалом. В цьому плані, в регіонах необхідним є створення спеціального інформаційного простору, який сприятиме комплексному розв'язанню проблем доступу, опрацюванню та використанню інформації щодо реалізації національних проектів для населення, підприємств, бюджетних організацій та інвесторів. Звісно, що при цьому виникає слушне питання про джерела фінансування для створення такого простору. А оскільки залучення інвесторів у цей сектор малоймовірне, то мова йде про використання коштів центральних і місцевих бюджетів та міжнародних грантів. Враховуючи такі джерела фінансування, де кошти є досить обмеженими, то заходи з розбудови інформаційного простору повинні бути максимально скоординованими та ефективними.

Активна участь громадських організацій та бізнесу в національних проектах є ще одним важливим напрямом успішної реалізації національних проектів і сприятиме підвищенню ефективності проведеної соціальної політики, поліпшення якості життя населення та вирішенню цілого ряду регіональних проблем.

На сьогоднішній день роль громадських організацій (ГО) в реалізації національних проектів обмежена внаслідок незрілості самих ГО, слабкого представництва

консолідованих інтересів організацій громадянського суспільства та дефіциту фінансування їх діяльності. Додатковим обмеженням є орієнтація на сформовану систему державних установ та організацій і традиційні методи роботи, які не передбачають активного залучення ГО та бізнесу до розробки, реалізації та моніторингу тих проектів, які реалізуються державою

Для налагодження більш активної взаємодії влади і громадських організацій необхідним є:

- публічне обговорення проектів (особливо тих, що мають соціальне спрямування), у тому числі на громадських слуханнях;
- створення правових засад для участі ГО в наданні соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів та здійсненні моніторингу за реалізацією проектів;
- проведення цілеспрямованої державної політики щодо підтримки діяльності ГО.

Висновки з проведеного дослідження. Запропоновані напрями вдосконалення процесу формування і реалізації національних проектів сприятимуть залученню інвестиційних ресурсів, запровадженню ефективної моделі управління фінансово-кредитним потоками з метою заощадження бюджетних коштів, розв'язанню регіональних проблем та забезпеченню економічного зростання як в регіонах, так і в державі загалом. Успішна реалізація національних проектів в значній мірі залежатиме й від того, як державні органи управління і все суспільство будуть стежити за їх запровадженням, порівнюючи досягнуті результати з поставленими цілями, вносячи певні корективи в механізми їх реалізації, посилюючи вимоги щодо раціонального використання фінансових ресурсів.

1. Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку: указ Президента України від 08.09.2010 р. № 895 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/895/2010>.

2. Національні проекти у стратегії економічної модернізації України /Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Бережний, А. П. Павлюк [та ін.]. – К.: НІСД, 2013. – 57 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Naz_proektu-dc136.pdf

3. Джумов А. М. Консолидация финансовых ресурсов по обеспечению национальных интересов России : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра экон. наук : спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / А. М. Джумов. – Российский университет дружбы народов, Москва, 2009. – 34 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://refdb.ru/look/3259246-pall.html>

4. Інституційне забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності. Аналітичний матеріал Міністерства економічного розвитку та торгівлі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua>.

5. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Свіридова Н. Д. Прямі іноземні інвестиції: світовий досвід та стратегія залучення в економіку України / Н. Д. Свіридова: Монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 169 с.

8. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI із змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

9. Використання фінансових інструментів при реалізації місцевих проектів розвитку інфраструктури та енергозбереження: методичний посібник / за заг. ред. І. Ф. Щербини; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2011. – 60 с.

E-mail: simkivlilya@gmail.com